

1999), for example, *cerebrospinalis spinal*: < *cerebrum*, i n big brain + *spinalis* which refers to the spine. In the middle of the system of the word building, new word units appear and they are called terminological elements. Composite adjectives that are formed by terminological elements reflect the general principles of common word compounding, such as: *dermatopáthicus dermatopatic* < *dermat(o)-* (from Greek *derma*) – a part of the word, that means “skin” + *path-* (from Greek *pathos*) – a part of the word that means “disease”.

Originality. The types of word building of composite adjectives of morphological motivation that has characteristic features for modern medical terminology are defined in the following article.

Conclusion. The above formed composite adjectives have new meaning in their semantic and grammatical aspect. In one-word lexical unit the last component is a reference adjective that enrolls it in the appropriate grammatical class and forms a word in grammatical respect. On the phonetic level the composite adjectives are the compound words with the stress on the last component. Different parts of speech are used for the creation of compound adjectives. Combinations of a noun – adjective and an adjective - adjective are the examples of fruitful types of word building. The components are combined together by interfix more often with letter -o-, at least - with letter -i-, by their composition they are preferably two-component.

Linguistic interest of composite adjectives are formed by a combination of two or more words or more words or word forms in a compound word, the study of which will enrich our knowledge about Latin adjective.

Keywords: word-building, composite adjectives, stem-building, word-building type, terminological element

УДК 378:81'373.423=030

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МІЖМОВНИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОМОНІМІВ

С. В. ХАРЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: lucynka@ukr.net
[orcid.org/ 0000-0001-9336-1259](https://orcid.org/0000-0001-9336-1259)

Ю. І. МАРКО, магістр гуманітарно-педагогічного факультету,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: julmarko@ukr.net

Анотація. У статті розглядається поняття міжмовної омонімії, проблеми під час перекладу міжмовних омонімів, виокремлюються основні способи та специфіка їх перекладу на основі аналізу конкретних граматичних конструкцій, детально описуються особливості перекладу при врахуванні предметно-логічного, понятійного змісту, емоційно-експресивних слів та їх стилістичних характеристик, слів з негативним експресивним значенням, розглядаються такі перекладацькі прийоми як «нейтралізація», «згладжування», «нівелювання» стилістичних засобів, використаних у тексті оригіналу, використання коментарів про реалії, еквівалентний переклад (словникові відповідники та синонімічна заміна).

Ключові слова: міжмовна термінологічна омонімія, «хибні друзі перекладача», еквівалентний переклад, стилістична нейтралізація, терміносистеми омонімів

Міжмовна омонімія – це явище, що полягає у збігові зовнішньої форми слів двох різних мов, наприклад *agent* (англ., в перекладі «представник; посередник; довірена особа; хім. реагент») – *агент* (укр., «таємний співробітник органів розвідки якої-небудь держави, організації; шпигун»), *clay* (англ., в перекладі «глина; бруд») – *клей* (укр., «липка речовина, призначена для з'єднання чогось»), *creek* (англ., в перекладі «струмок, невелика затока чи річка») – крик (укр., «сильний різкий звук голосу; гамір; вигук»).

Актуальність теми. Останнім часом дослідження міжмовної омонімії набуло актуальності. Причиною такої активізації уваги стали нові культурні, наукові, економічні та освітні зв'язки між державами. На мовному рівні відбувається розширення сфер міжкультурної та міжособистісної комунікації, що призводить до виникнення нових взаємовідносин між мовними системами, і, відповідно, до міжмовної омонімії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання явища міжмовної омонімії, проблематики їх перекладу та термінографії аналізували у своїх працях О. Потебня, О. Демська, Й. Дзеленківський, В. Дубічинський, С. Кійко, Л. Конопляник, М. Кочерган, К. Краснов, Ю. Купрієнко, Г. Куцак, Г. Чуба, О. Шаблій, Б. Шуневич, В. Шинкарук та ін.[6;7;9] Проблематика міжмовної енантіосемії у слов'янських мовах у контрастивній лінгвістиці описана в наукових працях О. Бабенко [1, с.11-16].

Незважаючи на постійну зацікавленість науковців теоретичними і практичними аспектами міжмовної омонімії, констатуємо, що до цього часу немає однастайності у визначенні поняття омонімії, її обсягу, причин її появи тощо, а отже, ця тема досі актуальна.

Мета пропонованої розвідки – дослідити явище міжмовної термінологічної омонімії англійської та української мови та визначити принципи укладання англійсько-українського словника.

В обох мовах налічують декілька тисяч міжмовних омонімів, що мають різне морфологічне вираження. Це можуть бути й іменники, і прикметники, і дієслова.

Методи. У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація

Результати. Поняття «міжмовна омонімія» тлумачать по-різному (напр., Л. В. Малаховський, Р. О. Будагов, О. О. Потебня, Л. В. Щерба, О. А. Шаблій). Вважаємо, що найточніше дефініювала поняття «міжмовний омонім» О. А. Шаблій: «Міжмовні термінологічні омоніми – це семантично та функціонально нееквівалентні терміни, які є представниками аналогічних частин мови, і мають інтерферентно-схоже фонетичне і/або графічне оформлення (за варіативності у межах аналогічних фонем, національного графічного представлення, за можливої наявності питомих афіксів)» [10, с. 5]. Окрім цього, на думку науковця, термін «хибні друзі перекладача»¹⁸ необхідно застосовувати у перекладознавстві, а в перекладному термінознавстві та термінографії краще використовувати термін «міжмовні омоніми».

¹⁸ Звернемо увагу на те, що українською мовою краще називати загальновідоме явище під назвою «хибні друзі перекладача» – псевдодрузями перекладача. Запропонований термін відповідає практично всім вимогам, що їх висувають до термінів.

Часто ці слова не мають суттєвих розбіжностей у значенні, оскільки у певному контексті вони не викликають неправильне уявлення, лише надають інший відтінок. Відмінність також може бути зумовлена реаліями, стилістикою та лексико-граматичними можливостями слів або поєднанням цих чинників.

Для прикладу розглянемо слова «*alternative*» і «*альтернативний*». Поза контекстом прикметники семантично збігаються майже повністю, але, поєднуючись з іншими словами, вони експлікують інші лексичні значення: *alternative life style* – нетрадиційний стиль життя, *alternative energy sources* – нетрадиційні джерела енергії, *alternative current* – змінний струм, *the alternative road* – інша дорога. При цьому міжмовні омоніми можуть мати хоча б один еквівалентний переклад [12].

Неправильний переклад міжмовних омонімів призводить до порушення норм лексичної сполучуваності; він є причиною невиправданого семантичного калькування, неправильного використання значення слова, що перекладається, та стилістичної неадекватності під час перекладу українською мовою.

Для того, щоб уникнути помилок, варто пам'ятати, що слово може мати різні значення, і перекладаючи, із низки зафіксованих у відповідних словниках значень обираємо те, що найбільше корелює із ситуацією мовлення або відображає предметно-логічні зв'язки. Інакше, потрібно брати до уваги загальний зміст речення, жанр, стиль та ідею тексту, що перекладається [8, с. 527-529]. Міжмовні омоніми не становлять перешкод для перекладача, якщо їхні значення настільки розходяться зі значеннями подібних іноземних слів, що найближчий контекст усуває будь-яку можливість неправильного розуміння, а, отже, і перекладу. Нікому не спаде на думку перекладати *to read a magazine* як *читати магазин* або *to lay smb. under an obligation* як *покласти кого-небудь під облігацію*. Будь-який учень, що володіє на певному рівні комунікативною іншомовною компетенцією, сам або за допомогою словника перекладе ці словосполучення як *читати журнал* і *зобов'язати кого-небудь*, бо вони мають усталене, фразеологізоване, значення.

Поєднуючись зі словами, слово набуває інших значень, аж до термінологічних: *protein concentration* перекладаємо як *вміст білка*, а не як *концентрація білка*. Термін *correlation* в математичних задачах – не перекладають як «кореляція», а як «співвідношення». Лексема *solenoid* в електротехніці – зовсім не «соленоїд», а «електромагніт» [2, с. 67].

Важливо звертати увагу і на різні норми сполучуваності в обох мовах. Наприклад, якщо *U.S. administration* перекладають як *адміністрація США*, то *coalition administration* як *коаліційний уряд*. Це пов'язано з тим, що в українських та англійських реаліях є конкретні державні системи управління, які мають офіційну назву. Перекладач повинен дотримуватись цих норм і під час перекладу.

Використання подібних стійких поєднань надає перекладові природність звучання і певною мірою компенсує можливі стилістичні втрати в інших частинах тексту.

Досвідчені перекладачі ніколи не нехтують можливістю уточнити значення слів у перекладних словниках. Це можливо лише у тому разі, коли вони добре обізнані з усіма випадками слововживання міжмовних омонімів. Перекладачі усвідомлюють, що слова в оригінальному тексті можуть приховувати небезпеку неправильного перекладу через оманливу подібність до певних слів мови перекладу. Непрофесіонали через брак часу або самовпевненість більше ризикують неадекватно перекласти міжмовні омоніми. Розглянемо приклад:

Incorporation the right techniques

Втілення належних методів

Термін *incorporation* має такі словникові варіантні відповідники: 1) включення; 2) об'єднання; 3) реєстрація як корпорації або юридичної особи 4) лінгв. інкорпорування 5) втілення; 6) тех. вбудовування. У словосполученні термін стосується слова *techniques* (методів). Проаналізувавши семантичні складові лексеми, використаної в реченні, можна дійти висновку, що в цьому випадку йдеться про початок використання нових технологій. Отже, з-поміж усіх можливих варіантів перекладу терміна *incorporation*, коректне, адекватне значення – *втілення*.

Для кожної мови характерна своя особлива, національна картина світу, тобто своєрідне бачення властивостей предметів та явищ у світі, відношень між ними, що під час перекладу іншою мовою неправильно ототожнюються через розбіжності у предметно-логічному змісті.

Розуміння предметно-логічного зв'язку дозволяє встановити системні зв'язки між схожими за поняттями, проте різними за змістом, словами. Наприклад, слова «роман», «повість» та «розповідь» позначають прозовий твір різного обсягу. Англійське слово «*romance*» означає оповідання героїчно-пригодницького або романтичного характеру, на противагу *novel* – прозаїчному реалістичному творові на побутову тему (відмінність полягає у ступені реалістичності сюжету) [7, с. 43-48].

Дуже часто розбіжності в предметно-логічному змісті «псевдодрузів перекладача» в англійській та українській мовах залежать від реалій та усталених соціальних норм в житті людини. У цьому випадку потрібні коментарі про реалії, передача значення у плані ширшого контексту, оскільки без нього передача поняття буде не повноцінною.

Істотну роль відіграють правила слововживання, що відображають національну мовну картину світу і потребують, з поміж іншого, пильної уваги перекладача. Наприклад, слово «професор» в Україні позначає вчене звання людини, що викладає у ВНЗ, і посаду викладача вищого навчального закладу або наукового співробітника науково-дослідної установи, тоді як у Великій Британії зокрема та в англomовному середовищі загалом так звертаються до будь-якого викладача, що читає лекції в університеті.

Окрім предметно-логічного, понятійного змісту, перекладачам варто не забувати і про конотативні значення слів, емоційно-експресивну лексику та її стилістичну приналежність. Не можна адекватно зрозуміти слововживання, не знаючи сфер і ситуацій, в яких доцільно вживати слово. Стилiстичні відмінності ілюструють слова на взірець *anecdote* (історичний анекдот, розповідь про конкретну подію) та *anecdote* (жарт), де перше є класичним поетизмом, а друге стилістично нейтральне. Тож урахувавши різне стилістичне забарвлення, багато слів під час перекладу є абсолютно незамінними. Однак для термінологічної лексики не характерне емоційне забарвлення, експресивні значення, що певною мірою полегшує перекладацьку працю.

Щоб уникнути помилкових асоціацій в перекладі нерідко відмовляються від зовні схожої відповідності і використовують позначення, очевидне і недвозначне для читачів (у разі, якщо ми говоримо про часткові міжмовні омоніми):

Але в іншому контексті слово *revolution* реалізує своє інше негативне значення:

The Revolution in Chile was headed by Pinochet. Переворот в Чилі очолив Піночет.

The American Revolution was, in truth, a close parallel to the wars of national liberation that have erupted in the colonial and semi-colonial regions of the present.

Війна за незалежність в Америці насправді була прямим прототипом національно-визвольних воєн в колоніальних і напівколоніальних країнах в час

Мабуть, не кожному читачеві буде зрозуміло, що таке «період реконструкції» (Reconstruction period), хоча в спеціальній історичній літературі це поєднання перекладається саме так. Тут краще використати описовий спосіб перекладу, де читач отримає необхідний для розуміння обсяг інформації.

Міжмовні омоніми не можна перекладати транскодуючи. Варто завжди відшукувати словникові відповідники. Перекладач повинен знайти в словникові варіантні відповідники і вирішити, який один адекватний еквівалент можна використати в конкретному контексті з кількох поданих. Правильним вважатиметься переклад точно визначеного лексико-семантичного варіанта слова. Визначити це можна завдяки інформації про сферу використання тексту, змісту всього тексту, речення, яке перекладається, та семантичну узгодженість лексичних елементів даного речення [5, с. 94]. Наприклад, *accent* – вимова, наголос, знак наголосу, апостроф (правильний переклад треба вибирати, посилаючись на контекст) [4].

Іноді лексичне значення полісемічного слова можна встановити на рівні словосполучення: *classified methods* – систематизовані методи, *classified document* – секретний документ, *classified catalog* – систематичний каталог [11;12].

Як уже відомо, особливістю часткових міжмовних омонімів є те, що вони в одних значеннях подібні, а в інших відмінні. Тому в конкретному випадку, перекладачі вдаються до так званої синонімічної заміни:

The blast furnace has been the principal unit for the production of hot metal from iron ore for over 600 years [3].
Більше 600 років доменна піч є основним агрегатом для виробництва рідкого металу із залізної руди.

Висновки і перспективи. Отже, переклад міжмовних омонімів вимагає підвищеної уваги перекладача. Потрібно ретельно проаналізувати вузький та широкий контексти, а також використовувати словники та енциклопедії, які можуть убезпечити від помилок під час перекладу. Перекладаючи міжмовні омоніми, потрібно пам'ятати про предметно-логічний, понятійний зміст, емоційно-експресивні слова та їх стилістичні характеристики. Міжмовні термінологічні омоніми вимагають від перекладача підвищеної уваги, глибшого знання української та англійської мов конкретної галузі знань та врахування того, що терміни перекладають, ураховуючи яке поняття ним позначено і відшукуючи в мові перекладу адекватний відповідник.

Список використаних джерел

1. Бабенко, О. В. Проблематика міжмовної енантіосемії у слов'янських мовах [Текст] / О. В. Бабенко // Філологічні студії: науковий вісник Криворізького національного університету. — Вип. 9. — 2013. — С. 11–16.
2. Борисова, Л. И. Ложные друзья переводчика: Общенаучная лексика: Английский язык : уч. пособ. по научно-техническому переводу [Текст] / Л. И. Борисова. — М. : НВИ-Тезаурус, 2002. — С. 67.
3. Корунець, І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник [Текст] / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2001. — С. 29

4. Краснов, К. В. Англо-русский словарь «ложных друзей переводчика» =English Russian Dictionary of «False Friends» by K. V. Krasnov [Текст] / К. В. Краснов. – М. : ЭРА (издательское содружество А. Богатых и Э. Ракитской), 2004. – 80 с.
5. Виноградов, В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) [Текст] / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
6. Мирошниченко, В. М. Проблеми перекладу «хибних друзів перекладача» з англійської мови на українську [Текст] / В. М. Мирошниченко // Восточно-Европейский журнал передовых технологий. – 2011. – № 2/10 (50). – С. 43–48.
7. Пономаренко, В. В. Особенности перевода ложных друзей переводчика лексико-семантического поля «туризм» [Текст] / В. В. Пономаренко // Молодой ученый. – 2015. – № 18. – С. 527–529.
8. Шаблій, О. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу (на матеріалі німецької та української юридичних терміносистем) // Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16 [Текст] / Олена Шаблій. – К., 2002. – 17 с.
9. Шинкарук, В. Д. Словотвірна ідентичність української термінології: монографія [Текст] / В. Д. Шинкарук. А. В. Ткач. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 200 с.
10. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]: онлайн-версія «Словника української мови» в 11 томах. – Режим доступу: <http://www.sum.in.ua/>
11. Онлайн-словник. АБВYY Lingvo-Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk>
12. Словари и энциклопедии на Академике [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dic.academic.ru>

References

1. Babenko, O.V. (2013). Problematyka mizhmovnoi enantiosemy u slovianskykh movakh [Issues of of interlingual enantiosemy in Slavic languages]. *Philological Studios: Scientific Herald of Kryvyi Rih National University*, 9, 11-16.
2. Borisova, L. I. (2002). Lozhnye druzya perevodchika: Obschenauchnaya leksika: Angliyskiy yazik : uch. posob. po nauchno-tehnicheskomu perevodu [False friends of the translator: General scientific lexicon. English: workbook on scientific and technical translation]. *NVI-Thesaurus*, 67.
3. Korunets, I. V. (2001). Teoriya i praktika perekladu (aspektnyi pereklad): pidruchnyk [Theory and practice of translation (aspectual translation): Tutorial]. *Nova Kniha*, 29.
4. Krasnov, K. V. (2004) Anglo-russkiy slovar «lozhnykh druzey perevodchika» [English Russian Dictionary of «False Friends»]. *ERA*, 80.
5. Vinogradov, V. S. (2001). Vvedenie v perevodovedenie (obschie i leksicheskie voprosy) [Introduction to translation studies (general and lexical questions)]. *Izdatelstvo instituta obschego srednego obrazovaniya RAO*, 224.
6. Miroshnychenko, V. M. (2011). Problemy perekladu «hybnykh druziv perekladacha» z angliyskoyi movy na ukrayinsku [Problems of translation of "false friends of translator" from English into Ukrainian] *East European Journal of advanced technologies*, 2/10 (50), 43.
7. Ponomarenko, V. V. (2015). Osobennosti perevoda lozhnykh druzey perevodchika leksiko-semanticheskogo polya «turizm» [Peculiarities of translation of the false friends of translator of the "tourism" lexical-semantic field] *Molodoy uchenyy*, #18, 527.
8. Shabliy, O. (2016). Mizhmovna terminologichna omonimiya yak problema terminografiyi i perekladu (na materialy nimetskoji ta ukrayinskoji yuridichnih terminosystem) [Interlingual terminological homonymy as a problem of terminological lexicography and translation (based on German and Ukrainian terminological systems)]. *Kiev* – 17 s.

9. Shynkaruk, V. D., Tkach A. V. (2010). Slovothvorna identychnist ukrainskoi terminolohii: monohrafiia [Word-Identity of Ukrainian Terminology: Monograph] / V.D.Shynkaruk.. – Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t. – 200 s.
10. Academic Definition Dictionary (1970-1980). Available at: <http://www.sum.in.ua/>
11. Online-Dictionary. ABBYY Lingvo-Online). Available at: <http://www.lingvo.ua/uk>
12. Dictionaries and encyclopedias on Academic. Available at: <https://dic.academic.ru>

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА МЕЖЪЯЗЫКОВЫХ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ ОМОНИМОВ

С. В. Харченко, Ю.И. Марко

Аннотация. В статье рассматривается понятие межъязыковой омонимии, проблемы перевода межъязыковых омонимов, выделяются основные способы и специфика их перевода на основе анализа конкретных грамматических конструкций, подробно описываются особенности перевода при учете предметно-логического, смыслового содержания, эмоционально-экспрессивных слов и их стилистических характеристик, слов с негативным экспрессивным значением, рассматриваются такие переводческие приемы, как «нейтрализация», «сглаживание», «нивелирование» стилистических средств, использованных в тексте оригинала, использование комментариев о реалиях, эквивалентный перевод (словарные соответствия) и синонимическая замена.

Ключові слова: межъязыковая терминологическая омонимия, «ложные друзья переводчика», эквивалентный перевод, стилистическая нейтрализация, терминосистемы омонимов

PECULIARITIES OF TRANSLATION OF INTERLINGUAL TERMINOLOGICAL HOMONYMS

S. V. Kharchenko, Yu. I. Marko

Abstract. The article deals with the concept of interlingual homonymy, the problems of translation of interlingual homonyms, distinguishes the basic translation methods and procedures relying on the analysis of particular grammatical constructions., details the features of translation with relation to the subject-logical, semantic content, emotional-expressive words and their stylistic characteristics, words with negative expressive meaning, considers such translation techniques as "neutralization", "smoothing", "leveling" of stylistic means, used in the original text, the use of comments on lacunas, equivalent translation (dictionary matches) and synonymous replacement.

The article investigates, from the point of view of second language acquisition and translation, intra- and extralinguistic discrepancy of English and Ukrainian terms. Metaphorically such units are called "false friends of translators". This paper highlights that the studies of terminological systems in both languages demand these lexemes to be included in dictionaries of interlingual terminological homonymy with regard to their semantic and extralinguistic discrepancies. The studies highlighted problems caused for translation and second language acquisition by interlingual terminological homonymy of the terms. The article offers a range of new approaches to this phenomenon in terminological systems of other social sciences as well as new principles of composing two-language terminological dictionaries. The study made possible to draw theoretical conclusions about the essence of interlingual homonymy of the terms and to outline numerous perspectives of this approach to the problem.

Ключові слова: interlingual terminological homonymy, false friends of an interpreter, equivalent translation, stylistic neutralization, systems of terminology of homonyms